

Розробка flash-сайту	від 300
Створення зображення (малюнок від руки, векторна графіка, колаж)	25-50
Редагування зображень. адаптація для розміщення в Інтернет	від 10
Сканування зображень	0,5-2,5
Верстання html-сторінки	5-25
Розробка статичного банера	10-30
Розробка анімаційного банера	30-70
Розробка flash-банера	від 50
Web-програмування	
Створення інтерактивних форм доступу до баз даних через Інтернет	від 200
Розробка баз даних з Intranet/Internet авторизованим доступом	400-600
Модуль “Новини”	50
Модуль “Інтерактивний прайс-лист”	200-1000
Модуль “Форум/Конференція”	від 400
Модуль “Дошка оголошень”	100
Модуль “Гаряча лінія”	100-300
Модуль “Колекція” / “Вітрина”	450
Модуль “Замовлення товару/послуги on-line” (по e-mail)	50-200
Модуль “Проведення інтерактивних опитувань” (“голосування”/“анкета”)	200
Модуль “Гостьова книга”	від 50
Розробка програми поштової розсилки (mail-robot)	від 600
Розробка систем статистики	від 900

Джерело: Матвієнко О.В. Основи інформаційного менеджменту: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – С. 93.

Ще один прояв впливу технологічного прогресу у вигляді інформаційних технологій - це значна інтенсифікація процесу праці, що приводить до підвищення стомлюваності трудящих всіх категорій, причому ця втома не фізична, як раніше, а нервово-психічна, пов'язана зі зміною самого характеру праці в процесі технологічної революції. Ще один цікавий прояв впливу інформатизації – інтернаціональність великих корпорацій, в яких пропадає відчуття патріотизму і громадянства конкретної держави.

Висновки. Підсумовуючи все вищесказане, необхідно відзначити великий вплив інформаційних технологій як на зайнятість населення в регіонах, так і в глобальному аспекті. Очевидно, він має як тимчасово негативні, так і позитивні наслідки. Потрібно визначити перелік заходів, який би розвивав переваги застосування нових технологій в процесі виробництва, та активніше створював нові робочі місця для вивільнених робітників через автоматизацію виробництва. Але, чи не найбільш актуальним завданням є розробка заходів з метою попередження захворюваності в процесі використання інформаційних технологій. Адже, сучасне здорове покоління – це майбутнє людства на Землі.

Л.Т. ШЕВЧУК

ЕКОЛОГІЧНА СИТУАЦІЯ ЯК ФАКТОР ІНДИВІДУАЛЬНОГО Й СУСПІЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я ТА ТРИВАЛОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ

Аналізуються особливості впливу стану довкілля на індивідуальне й суспільне здоров'я та тривалість життя населення. Пропонуються заходи, спрямовані на поліпшення екологічної ситуації.

Анализируются особенности влияния состояния окружающей среды на индивидуальное и общественное здоровье и на длительность жизни населения. Предлагаются мероприятия, направленные на улучшение экологической ситуации.

Features of influence of a condition of an environment on individual and public health on life expectancy of the population are analyzed. Measures that aimed at improvement of an ecological situation are offered.

Актуальність теми. В усі часи людина прагнула жити довго і бути при цьому здоровою. Здавалося б, що і з розвитком цивілізації та низкою найновіших відкриттів це бажання стає все реальнішим. Та при цьому виникає одне велике «але», під яким найчастіше підрозумівають довкілля та його вплив як на тривалість життя, так і на індивідуальне та суспільне здоров'я. Ось чому дослідження особливості дії зазначеного фактора є таким актуальним на сьогоднішній день. Його вивчення актуалізується ще й у зв'язку з тим, що довкілля виступає одночасно як ресурс життєдіяльності, а, отже, як найнеобхідніший ресурс в процесі використання трудового потенціалу, як фактор і як наслідок не тільки такого використання, але й життєдіяльності населення в цілому. Незважаючи на те, що здійснені медико-соціальні оцінки кожного з названих ракурсів довкілля мають свою специфіку і особливості впливу на життєдіяльність населення, в кінцевому результаті приводять до одного висновку, а саме: цикл життєдіяльності людини (тривалість життя, стан здоров'я, особливості трудовикористання) визначається зростаючим впливом стану довкілля (природного, техногенного та соціального навколишнього середовища). Все сказане вище засвідчує, що тема даної статті є надзвичайно актуальна й своєчасна.

Вивченість теми. Про доволі високу ступінь вивченості даної теми засвідчують наукові розробки, які передували розробці нормативно-правового поля, та праці як зарубіжних, так і вітчизняних дослідників. Так, за роки незалежності в Україні створене потужне правове поле в сфері охорони довкілля і раціонального природокористування, яке включає Земельний (1992), Лісовий (1994), Водний (1995) кодекси, а також Кодекс про надра (1994), закони України “Про охорону навколишнього природного середовища” (1991), “Про природно-заповідний фонд” (1992), “Про охорону атмосферного повітря” (1992), “Про тваринний світ” (1993), “Про екологічну експертизу” (1995), “Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку” (1995), “Про поведження з радіоактивними відходами” (1995), “Про відходи” (1998), “Про рослинний світ” (1999), “Про зону надзвичайної екологічної ситуації”, “Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру”, “Про об'єкти підвищеної небезпеки”, Постанови Кабінету Міністрів України “Про затвердження Програми запобігання і реагування на надзвичайні ситуації техногенного і природного характеру на 2000-2005 роки” (2000), “Про затвердження комплексних заходів, спрямованих на ефективну реалізацію державної політики у сфері захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, запобігання та оперативного реагування на них, на період до 2005 року” (2001), “Про Порядок створення і використання матеріальних резервів для запобігання, ліквідації надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру та їх наслідків” (2001); Укази Президента України “Про заходи щодо підвищення рівня захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру” (2001) та інші [3, с.18].

Причому, це поле постійно удосконалюється, розширюється в напрямку його узгодженості з природоохоронним законодавством Європейського Союзу (ЄС). Так, на виконання Указу Президента України від 14.09.2000 р. № 1072 “Про програму інтеграції України до Європейського союзу” урядом розробляється і впроваджується деталізована програма наближення природоохоронного законодавства до законодавства ЄС. Інтеграція України до Європейського союзу має здійснюватися шляхом створення правової, нормативно-методичної та організаційної бази, гармонізованої з європейською, яка має відповідати вимогам національної та загальноєвропейської екологічної безпеки. З метою гармонізації природоохоронного законодавства урядом здійснено конкретні заходи - розроблено проекти нових законодавчих актів: “Про екологічний аудит”, “Про екологічне страхування”, “Про екологічну (природно-техногенну) безпеку”, Про ратифікацію Кіотського протоколу до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату”. Прийнято закон “Про внесення змін до деяких законодавчих актів у зв'язку з ратифікацією Україною Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля”. Розроблено низку законодавчих і нормативних актів, необхідних для реалізації в Україні вимог Монреальського протоколу щодо речовин, які руйнують озоновий шар. Запроваджено ліцензування експорту й імпорту озоноруйнуючих речовин. Відпрацьовуються механізми законодавчо-нормативного регулювання взаємодії природоохоронних органів з іншими уповноваженими у цій галузі органами виконавчої влади, включаючи правоохоронні органи. Набув чинності і виконується Закон України “Про програму формування національної екологічної мережі України на 2000 – 2015 роки” [3, с. 19].

Отже, як видно із сказаного вище, правова база сфери охорони довкілля є і, причому, ця база доволі розвинена. Звичайно, немає сумнівів у тому, що вона повинна розвиватися і удосконалюватися. Цьому сприятимуть праці провідних українських (М.Долішнього, С.Пирожкова,

В.Войтенка, Ю.Вороненка, І.Грабинського, Л.Гринів, В.Кравціва, І.Даценко, В.Москаленка) та зарубіжних (Б.Урланіса, Ю.Дмитревського, Є.Шигана, Е.Магауйра, Дж.Гендерсона, Г.Муні, А.Ендерса, Х.Малера) вчених, які присвятили низку досліджень вивченню впливу довкілля на здоров'я населення.

Очевидно, розвиток і удосконалення законодавства у сфері охорони довкілля, здійснення нових наукових досліджень повинні розглядатися як завдання, що підкріплює головну мету його формування і розвитку, причому ця мета повинна бути чіткою і конкретною.

На нашу думку, головна мета формування, розвитку й охорони довкілля повинна впливати з мети ВООЗ, а саме: "Досягнення всіма народами якомога вищого рівня здоров'я". Це означає, що формування, розвиток й охорона довкілля повинні здійснюватися в напрямку досягнення таких параметрів навколишнього середовища, які сприятимуть збереженню й примноженню кількості індивідуального й суспільного здоров'я загалом, а в процесі грудовикористання зокрема. Очевидно, ця мета могла б бути конкретизованою у вигляді співвідношення «стан довкілля – захворюваність-тривалість життя в роках – затрати на охорону довкілля й охорону здоров'я».

Виклад основного матеріалу. Згідно з результатами досліджень, виконаних у другій половині ХХст. таким відомим дослідником, як Б.Урланіс, людина не доживає до максимально-можливої тривалості життя через несприятливі екологічні умови 2,1 року, через низький рівень гігієни і медичної допомоги – 5,8 років, через несприятливі умови праці – 1,3 років, через стихійні лиха – 0,1 років, через несприятливі кліматичні умови – 0,5 років. Отже, за Б.Урланісом, через несприятливі умови довкілля людина не доживає 9,8 років до максимально-можливої тривалості життя. При цьому, цей вчений вважав, що максимально-можлива тривалість життя людини складає 100 років, а загалом у зв'язку з різними факторами людина не доживає 32 роки [1, с.214].

Інші вчені того періоду, отримавши подібні результати, висловлювали аналогічні думки. Наприклад, відомий вчений Х.Малер, який був директором ВООЗ в той час, стверджував, що кількість водопровідних кранів для здоров'я народу тої чи іншої країни є важливішим, ніж кількість лікарняних ліжок [1, с.213].

Зазначимо, що в наш час низка вчених вважає, що максимально-можлива тривалість життя людини становить щонайменше 140 років, а у зв'язку з різними факторами людина не доживає до вказаної межі 60-70 років. Отже, те, що стан довкілля слід контролювати й поліпшувати до параметрів, комфортних для життєдіяльності людини, практично ні в кого не викликає сумнівів. Але, навколо того, якими ж повинні бути економічні затрати на розв'язання такого завдання, точаться постійні дебати в науковій літературі й у засобах масової інформації.

Наприклад В.Войтенко обґрунтував, що із збільшенням ВВП на 100 доларів США тривалість життя зростає для людей обох статей приблизно на 0,5 року, а із збільшенням особистого споживання на таку саму суму – на 1 рік [1, с.216-217]. На нашу думку, дані очікуваної тривалості життя, ВВП на душу населення й особисте споживання повинні порівнюватися ще й з захворюваністю та часткою витрат на охорону довкілля і на охорону здоров'я. Отримані дані дозволять формулювати конкретні цілі в сфері охорони довкілля.

Розпливчате формулювання головної мети зумовило некоректну постановку основних цілей державної політики у сфері охорони довкілля на 2002-2004 р.р. Наприклад, в програмно-стратегічних документах говориться про подальше законодавчо-нормативне забезпечення діяльності у цій сфері, але не конкретизується в якому напрямку; ставиться проблема вдосконалення державної системи управління екологічною безпекою, але не говориться в яких аспектах; говориться про розвиток природно-ресурсного потенціалу, але не встановлюються масштаби цього розвитку і т.д.

Отже, очевидна необхідність детального вивчення і подолання найрізноманітніших проблем у сфері природокористування, які виявлені науковцями різних галузей знань, фахівцями установ і організацій різного профілю.

Серед таких проблем, виходячи з врахування їх гостроти і необхідності пріоритетного вирішення, загально визначеними є: старіння основних фондів, у тому числі природоохоронного призначення; аварійний стан значної частини каналізаційних мереж у комунальному господарстві та диспропорція між потужностями систем водопостачання і очищення стічних вод, що склалася у минулі роки; недостатня інвестиційна підтримка екологічно небезпечних галузей промисловості, перш за все металургійної, хімічної, нафтохімічної, а також енергетики, щодо впровадження новітніх ресурсозберігаючих, екологічно чистих технологій; незадовільний стан басейнів річок України, якості питної води, забруднення та виснаження водних ресурсів; критичне екологічне становище в гірничодобувних регіонах країни, зокрема Донбасі, Кривбасі та Львівсько-Волинському регіоні; екологічні проблеми, пов'язані з істотними змінами стану геологічного та гідрогеологічного

середовища в зв'язку з закриттям нерентабельних гірничодобувних підприємств, шахт і розрізів; розв'язання проблем, пов'язаних з поводженням з відходами, у першу чергу з токсичними; недостатні обсяги фінансування заходів, спрямованих на охорону земельних ресурсів; відсутність системи технологічних нормативів на викиди та скиди забруднювальних речовин, що відповідає законодавству Європейського Союзу.

У наступні роки зазначені проблеми знову розглядалися, але шляхи їх вирішення так і не були конкретизовані. Наприклад, у «Державній програмі економічного і соціального розвитку України на 2005 рік» в черговий раз акцентувалася увага на тому, що Україна найбільше постраждала від Чорнобильської катастрофи, а тому вона потребує постійної уваги до екологічних та техногенних проблем. Для розв'язання цієї проблеми пропонувалося запровадити систему стимулів, узгоджену із завданнями сталого економічного розвитку і спрямовану на суттєве поліпшення стану довкілля, зокрема:

- розробити процедури, що будуть зобов'язувати підприємства, які заподіюють шкоду довкіллю, відшкодувати повну вартість такої шкоди;

- збільшити джерела доходів, за рахунок яких покриваються витрати на запобігання забрудненню і на здійснення заходів щодо захисту навколишнього середовища, у тому числі заохочуючи для цього надходження приватного капіталу. При цьому наголошувалося, що в країні буде вдосконалена державна система екологічного моніторингу та управління використанням природних ресурсів, розширена податкова база екологічних стягнень, здійснюватиметься перехід до системи індексації стягнень за забруднення довкілля на щорічній основі. Але, оскільки, відсутні конкретні параметри, згідно з якими можна було б зробити висновки на скільки ж покращився стан довкілля, такі висновки не можна було зробити. Відсутність конкретних параметрів суттєво ускладнює контроль за вирішенням поставлених цілей.

На нашу думку, цілі державної політики у сфері охорони довкілля повинні бути не тільки чітко сформульовані й структуровані.

Наприклад, у царині забезпечення економічного та дбайливого використання середовища як найважливішого і найнеобхіднішого ресурсу життєдіяльності необхідно, на нашу думку, реалізувати низку наступних цілей:

1. Цілеспрямовано зменшувати ресурсоемність продукції, що виробляється, і послуг, що надаються, оскільки ресурсоемність кінцевого національного продукту в середньому втричі перевищує світовий рівень. Реалізація цього завдання вимагає кардинального реформування економіки України, розвиток якої протягом тривалого часу в складі колишнього Радянського Союзу супроводжувався величезними структурними диспропорціями, нерациональним використанням всіх ресурсів та надмірним споживанням енергії, нехтуванням вартості природних ресурсів, їх перевитратою в зв'язку з орієнтацією лише на досягнення встановлених "зверху" валових показників. При цьому, здійснення реформування економіки України повинно сприяти зменшенню техногенного навантаження на природне середовище, яке, згідно з оцінками вітчизняних експертів, перевищує аналогічний показник розвинутих держав у 4-5 разів. У цьому зв'язку необхідні більш інтенсивне вилучення з використання застарілих технологій та обладнання, спрацьованих технічних фондів підприємств, деконцентрація потенційно небезпечних об'єктів в окремих регіонах.

2. Незважаючи на те, що в Україні запроваджено економічний механізм природокористування у вигляді встановлення індексованих у зв'язку з інфляцією нормативів зборів за спеціальне використання водних ресурсів та за забруднення навколишнього природного середовища, необхідно перед вченими України (та й усього світу) поставити за мету розробити нову економічну теорію природокористування-трудовикористання, яка б дала можливість у повній мірі вирахувати граничну вартість кожного природного, техногенного і соціального ресурсу, враховуючи його запаси на Землі й унікальність, та закладати її в ціну товарів, що виробляються і послуг, що надаються. Це зумовить економічне використання будь-якого ресурсу, в тому числі і трудового потенціалу.

Безумовно, згадана теорія повинна дати можливість розраховувати науково обґрунтовані лімітні показники використання того чи іншого ресурсу, визначати максимально допустимі викиди забруднюючих речовин в довкілля в конкретних геопросторово-часових координатах з метою забезпечення в їх межах оптимальних параметрів з точки зору життєдіяльності людини, стану навколишнього середовища. Зазначимо, що у проекті Державної програми економічного і соціального розвитку України на 2002 рік зроблені спроби визначити критичні річні обсяги забруднюючих речовин (у поверхневій воді - на рівні 3,5 млрд.м³; у атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення, - 4,05 млн. т; від пересуваних джерел забруднення, - 1,75 млн. т тощо). Але, в основі визначення цих показників лежить затратний метод, тобто, вони розраховані,

виходячи з потужностей господарського комплексу, функціонування якого зумовлює викиди забруднюючих речовин в певному обсязі, та фінансових можливостей по нейтралізації частини з цих викидів. В той же час в основі розрахунку критичних річних обсягів забруднюючих речовин повинні лежати природні можливості відтворення довкілля. На жаль, у програмно-стратегічних документах 2003-2005 рр. межові показники (позитивні й негативні) не обгрунтовуються.

3. Необхідно здійснити комплекс конкретних заходів, спрямованих на максимально можливе зменшення забруднення всіх компонентів довкілля. Адже забруднення будь-якого компоненту довкілля - це зменшення його запасів для можливого використання. Незважаючи на те, що за останні роки викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення і скиди забруднених стічних вод у поверхневі водойми України дещо зменшились, загальна кількість забруднюючих речовин, які викидаються є дуже великою. Так, у 1990 р. у атмосферне повітря потрапило всього 15,5 млн. т шкідливих речовин, у 1995 р. – 7,5 млн. т, у 2000 р. - 5,9 млн. т, у 2003 р. - 6,1 млн. т, що в розрахунку на 1 кв. км площі України становило, відповідно, 25,8; 12,4; 10,1; 10,1 т. [4, с.542]. Викиди шкідливих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел становили: у 1990 р. - 9,4 млн. т, у 1995 р. – 5,7 млн. т, у 2000 р. - 3,9 млн. т, у 2003 р. - 4,1 млн. т [4, с.543]

Щорічна кількість забруднюючих речовин, які викидалася у атмосферне повітря від пересувних джерел забруднення у 1999-2003 роках, становила, згідно з даними різних інформаційних джерел, близько 1,8–2,1 млн. т. Стабілізація обсягів викидів стала можливою в результаті реалізації заходів, спрямованих на поліпшення якості палива та застосуванням екологічно чистих ресурсозберігаючих технологій.

Хоча обсяг забруднених стічних вод, що скидаються у поверхневі водойми, в останні три роки також стабілізувався на рівні 3,9 – 3,3 млрд. куб. м, фактичні втрати водних ресурсів постійно зростають за рахунок нагромадження забруднень у водоймах України. Основними забруднювачами вод залишаються каналізаційні господарства населених пунктів, очисні споруди яких перебувають у незадовільному технічному стані, перевантажені, обладнання їх зношене і потребує капітального ремонту та реконструкції.

Зазначимо, що населення найбільш стурбоване забрудненням території сміттям та іншим брудом, забрудненням повітря автотранспортом і підвищеним вмістом шкідливих (табл.1).

Таблиця 1

Оцінка населенням факторів забруднення навколишнього середовища в Україні *

Фактори забруднення навколишнього середовища:	Відповіді опитаних у % до загальної кількості опитаних:	
	2002 р.	2003 р.
1-Забруднення повітря хімічними речовинами та викидами виробництва	47,3	30,8
2-Забруднення повітря автотранспортом	48,0	43,6
3-Забруднення води хімічними речовинами та відходами виробництва	46,1	31,1
4-Забруднення ґрунту хімічними речовинами та відходами виробництва	32,4	20,8
5-Забруднення території сміттям та іншим брудом	54,8	52,3
6-Радіаційне забруднення	35,7	27,8
7-Підвищений рівень шуму	16,7	13,7
8-Підвищений вміст шкідливих речовин у продуктах харчування	40,4	31,8
9-Нічого серйозного занепокоєння не викликає	9,7	14,2
10-Інше	0,7	1,1
Інше	0,2	0,1

* Джерело: Українське суспільство: соціологічний моніторинг / За ред.Н.В.Паніної. – К.: Інститут соціології, 2003. – С.62.

Комплекс конкретних заходів, спрямованих на максимально можливе зменшення забруднення всіх компонентів довкілля, був запропонований у програмі «Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки», ухваленій Постановою Верховної Ради України (№ 188/98-ВР від 5 березня 1998). У вказаному документі сформульовано прийняту на державному рівні довгострокову стратегію розв'язання екологічних проблем, визначено пріоритети природоохоронної діяльності та природокористування, механізми їх здійснення, які розглядаються як основа Національного плану дій України в галузі охорони навколишнього природного середовища. На цих пріоритетах ще раз

акцентується увага в «Національній доповіді України про гармонізацію життєдіяльності суспільства в навколишньому природному середовищі», що підтверджує їх надзвичайну важливість і обґрунтованість:

- гарантування екологічної безпеки ядерних об'єктів і радіаційного захисту населення та довкілля, зведення до мінімуму шкідливого впливу наслідків аварії на Чорнобильській АЕС;
- поліпшення екологічного стану басейну Дніпра та якості питної води;
- стабілізація та поліпшення екологічного стану в містах і промислових центрах Донецько-Придніпровського регіону;
- будівництво нових та реконструкція діючих потужностей комунальних очисних каналізаційних споруд;
- формування збалансованої системи природокористування та адекватна структурна перебудова виробничого потенціалу економіки, формування екологічного світогляду працівників промисловості, енергетики, будівництва, сільського господарства, транспорту;
- збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, розвиток природоохоронної справи [3, с.20].

Зазначимо, що низка природоохоронних, ресурсозберігаючих заходів сформульована і в інших програмних документах, пов'язаних в тій чи іншій мірі з сферою охорони середовища життєдіяльності населення. Серед таких документів можна назвати наступні:

- Національна програма перспективного розвитку заповідної справи в Україні (постанова ВРУ від 22.IX.1994 № 177/94-ВР);
- Державна програма поводження з радіоактивними відходами (постанова КМУ від 29.IX.1996 № 480);
- Національна програма екологічного оздоровлення басейну Дніпра та поліпшення якості питної води (постанова ВРУ від 27.II.1997 № 123/97-ВР);
- Концепція збереження біологічного різноманіття України (постанова КМУ № 439 від 12.V.1997);
- Державна програма використання відходів виробництва і споживання на період до 2005 р. (постанова КМУ від 28.VI.1997 № 668);
- Концепція охорони та відтворення навколишнього природного середовища Азовського і Чорного морів (постанова КМУ від 10.VII.1998 № 1057).

Екологічні пріоритети містяться і в таких загальнодержавних програмних документах, як Програма соціально-економічного розвитку до 2010 р. «Україна - 2010», «Стратегія економічного і соціального розвитку України на 2004-2015 рр. «Шляхом європейської інтеграції» та в інших.

Наголосимо, що комплекс конкретних заходів, спрямованих на максимально можливе зменшення забруднення всіх компонентів довкілля, повинен розроблятися на основі висновків вчених, що займаються цими проблемами і на базі врахування думки населення.

3. Необхідно організувати жорсткий контроль за використанням коштів, призначених на охорону довкілля і збереження його ресурсів. Не можна залишати поза увагою такі факти, коли при надходженні коштів до Державного фонду охорони навколишнього природного середовища часто фактично фінансується природоохоронних заходів на значно меншу суму. Якщо зважити на те, що в Україні є великі резерви незадіяного трудового потенціалу, які можна залучити до праці у сфері природоохоронної діяльності, то ситуацію, що склалася, слід вважати неприйнятною. Якщо б у сфері охорони природи нічого не робилося через відсутність коштів, то це можна було б трактувати як трагедію, але, якщо бездіяльність має місце при наявності коштів та інших ресурсів (трудових, технічних тощо), то це, однозначно, слід розцінювати як злочин.

У сфері пом'якшення негативного і посилення позитивного впливу середовища як фактору трудовикористання та життєдіяльності загалом доцільно:

1. Розробити наукові рекомендації щодо використання трудового потенціалу в конкретних умовах середовища і довести їх до найширших мас населення.

2. Постійно інформувати населення через засоби масової інформації, навчальні заклади, установи, організації тощо про можливий негативний і позитивний вплив середовища як фактору життєдіяльності в конкретних геопросторово-часових координатах. Працівники повинні знати про ступінь ризику для здоров'я і життя в умовах праці на тому чи іншому підприємстві. У зв'язку з тотальним старінням основних фондів практично у всіх галузях в Україні останнім часом має місце зростання смертельного травматизму у вугільній промисловості, гірничорудній та нерудній промисловості, в енергетиці, машинобудуванні та інших галузях.

За даними Державного Комітету України за охороною праці, кількість травмованих на виробництві за період 1993-2002 рр. становила 601880 випадків (2,1 випадки на кожну тисячу працюючих), у тому числі 18401 – смертельних (0,104 випадки на кожну тисячу працюючих) [2, с.26].

За кількістю смертельних випадків на 1000 працюючих Україна виділяється своїми значно гіршими показниками серед таких економічно розвинених країн, як Великобританія, Японія, Швеція, Канада, ФРН. Якщо, як вже було вказано вище, цей показник рівня травматизму становив в Україні 0,104; то у Великобританії – 0,016; у Японії – 0,02; у Швеції – 0,032; у Фінляндії – 0,038; у ФРН – 0,08 [2, с.26].

Протягом періоду від 1993 до 2002 рр. коефіцієнт тяжкості нещасних випадків мав тенденцію до зростання на 22,6%, а коефіцієнт летальності – у 2,3 рази. При цьому, виробничий травматизм найчастіше мав місце за рахунок таких травматичних факторів, як задуха, отруєння, падіння, машини і механізми, пожежі, вибух метану, раптовий викид газу тощо [2, с.26].

3. Особливу увагу слід приділити розробці та реалізації державної політики в сфері охорони праці. Незважаючи, що у цій сфері у 2000-2004 роках проведена робота по удосконаленню законодавчої, нормативної та методичної бази (наприклад, Верховною Радою України прийнято Закон України “Про об’єкти підвищеної небезпеки” та інші важливі закони, а також підготовлена низка законопроектів), необхідно ще більше активізувати законо-нормативно-творчу діяльність.

4. Періодично повідомляти населення про результати реалізації національних програм, пов’язаних з охороною праці в Україні, наприклад, про наслідки реалізації «Національної програми поліпшення стану безпеки, гігієни праці та виробничого середовища на 1996-2000 роки», «Державної програми навчання та підвищення рівня знань працівників, населення України з питань охорони праці на 1996-2000 роки» та інших.

В площині передбачення перспективного формування нових придатних для ефективного функціонування і розвитку живих організмів еталонів середовища як позитивного наслідку сучасного трудовикористання населення та життєдіяльності суспільства в цілому слід поступово поліпшувати існуючі стандарти життєдіяльності населення, покращувати стан довкілля. Зазначимо, що важливу позитивну роль у цьому плані відіграла реалізація «Загальнодержавної програми формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки», затвердженої Законом України від 21 вересня 2000 року №1989-III (загальний обсяг фінансування програми у 2005 р. - 3 131,6 тис. грн.).

Звичайно, роботу, спрямовану на поліпшення стану довкілля в найближчий час слід активізувати. Адже, майже половина опитаного населення вважає, що екологічна ситуація в Україні є неблагополучною (табл. 2).

Таблиця 2

Оцінка населенням екологічної ситуації в Україні *

Як Ви оцінюєте екологічну ситуацію:	Відповіді опитаних (%) у:	
	2002 р.	2003 р.
1-Вкрай неблагополучна	19,2	12,9
2-Неблагополучна	40,0	33,3
3-Важко сказати, благополучна чи ні	22,1	25,3
4-Відносно благополучна	17,3	26,6
5-Цілком благополучна	1,3	1,8
Не відповіли	0,1	0,1
Середній бал	2,41	2,71

* Джерело: Українське суспільство: соціологічний моніторинг / За ред.Н.В.Паніної. – К.: Інститут соціології, 2003. – С.62.

У населення, яке вважає, що екологічна ситуація в Україні є неблагополучною, частіше розвиваються депресії і різного виду фобії, наприклад, радіофобія, що приводить до зниження кількості здоров’я і погіршення використання трудового потенціалу.

Так, за даними вчених Інституту медико-екологічних проблем Донбасу, стан здоров’я переважної більшості (75%) трудоспроможного населення України не визначається за нормальний. При цьому встановлено, що у тої частини населення, яка була визначена як практично здорова (25%), виявлені різні психофізіологічні розлади, зокрема такі, як високе емоційне напруження, або низька емоційна стійкість, погіршення процесів концентрації, переключення та розподілення уваги, загальмованість та висока помилковість прийняття рішень тощо. На основі цього ними зроблено висновок, що, практично здорових людей дуже мало: приблизно 10 %.

Зазначимо, що розробку проектів, присвячених поліпшенню існуючих стандартів життєдіяльності населення, покращенню стану довкілля можуть очолювати українські науково-дослідні інститути та центри, найвідомішими з яких є Український науковий центр охорони вод (УкрНЦОВ) (Харків), Український науковий центр екології моря (УкрНЦЕМ) (Одеса), Український науковий центр «Сенсор» (Черкаси), Український науковий центр технічної екології (УкрНТЕК) (Донецьк); НДІ медико-екологічних проблем та вугільної промисловості Донбасу (Донецьк); Науково-дослідний та виробничий центр аерокосмічної інформації "Природа" (Київ) та інші.

Крім того, розробка нових стандартів життєдіяльності населення й довкілля в значній мірі залежить від містобудівельних проектних інститутів Держбуду України.

Згадані та інші установи повинні мати належне державне фінансування на здійснення науково-дослідних робіт, спрямованих на створення стандартів життєдіяльності населення, оскільки такі дослідження мають не тільки загальнодержавне, але й загальносвітове значення. Безумовно, кошти повинні виділятися й на апробацію отриманих результатів, на серйозне вивчення зарубіжного досвіду тощо.

2. Реалізувати в повному обсязі заходи державної політики, передбачені програмними документами. Серед цих заходів найважливішими є наступні:

- розробити нові та вдосконалити існуючі законодавчо-нормативні акти у сфері охорони довкілля та економічного механізму управління природокористуванням;
- вдосконалити державну систему моніторингу довкілля та управління розвитком природно-ресурсного потенціалу;
- вдосконалити систему поводження з відходами;
- реалізувати заходи, спрямовані на збереження та розвиток природно-заповідного фонду;
- виконати природоохоронні заходи, передбачені у державних цільових програмах екологічного спрямування;
- запровадити прогресивні підходи у сфері охорони земель та ведення Державного земельного кадастру;
- забезпечити подальшу гармонізацію національного законодавства в сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів з законодавством Європейського Союзу.

3. Поступово долати наслідки Чорнобильської катастрофи, в результаті якої уражено понад 54 тис. кв. км території України, що заставляє серйозно задуматися над доцільністю подальшого розвитку атомної енергетики в Україні в умовах існуючих технічних можливостей нейтралізації ядерних відходів і забезпечення безпеки життєдіяльності населення.

4. Постійно підвищувати техногенну безпеку шляхом реалізації "Плану комплексних заходів центральних та місцевих органів виконавчої влади, спрямованих на ефективну реалізацію державної політики у сфері цивільного захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, запобігання та оперативного реагування на них на період до 2005 року", головною метою якого є зниження природних та техногенних ризиків, пом'якшення наслідків аварій, катастроф та стихійних лих, сприяння створенню передумов для сталого розвитку України. Адже, згідно з даними Держкомстату України, протягом останнього часу реєструється до 500 надзвичайних ситуацій техногенного характеру щорічно, внаслідок яких, на жаль, гинуть тисячі людей. Надзвичайні ситуації техногенного характеру, які відбулися в Україні у 2002-2005 р.р. (трагедія на Скнилівському летовищі, аварії на шахтах Донбасу і т.д.), засвідчують, що ситуація залишається загрозливою.

Найбільша кількість подібних ситуацій мала місце у Донецькій, Луганській, Дніпропетровській, Запорізькій, Львівській, Одеській областях. Саме в цих областях зареєстрована найбільша кількість загиблих внаслідок таких ситуацій. Щороку техногенні надзвичайні ситуації завдають державі значних збитків. Хоча їх сума за період 1997-2000 років визначена у розмірі 205 млн. грн., фактичний обсяг збитків є набагато більшим.

Таким чином, найближчим часом необхідно:

1. Сформулювати у конкретизованому вигляді головну мету формування, розвитку й охорони довкілля, що повинна впливати з мети ВООЗ, про яку вже згадувалося в попередньому параграфі, а саме: "Досягнення всіма народами якомога вищого рівня здоров'я" й деталізувати її з допомогою співвідношення показників «стан довкілля – захворюваність-тривалість життя в роках – затрати на охорону довкілля й охорону здоров'я», а також забезпечення таких умов праці, які б сприяли збереженню і примноженню кількості здоров'я та підвищенню ефективності праці в процесі її

здійснення, котру можна засвідчити показниками професійної захворюваності та виробничого травматизму (в тому числі й з летальним наслідком).

2. Розробити нову економічну теорію природокористування-трудовикористання, яка б дала можливість у повній мірі вирахувати граничну вартість кожного природного, техногенного і соціального ресурсу, враховуючи його запаси на Землі й унікальність, та закладати її в ціну товарів, що виробляються і послуг, що надаються, що, згідно з нашими припущеннями, зумовить економічне використання будь-якого ресурсу, в тому числі і трудового потенціалу.

3. Реалізувати заходи, спрямовані на покращення довкілля в окреслених нами чотирьох дуже важливих напрямках: забезпечення економічного та екологічного використання середовища як найважливішого і найнеобхіднішого ресурсу життєдіяльності; пом'якшення негативного і посилення позитивного впливу середовища як фактору трудовикористання та життєдіяльності загалом; передбачення перспективного формування нових придатних для ефективного функціонування і розвитку живих організмів еталонів середовища як позитивного наслідку сучасного трудовикористання населення та життєдіяльності суспільства в цілому; забезпечення населення екологічно чистими продуктами харчування, що вимагає консолідації всіх сил і ресурсів України.

4. Розробити нові стандарти життєдіяльності населення, зокрема використання трудового потенціалу і довкілля – важливі елементи медико-соціальних основ перспективної життєдіяльності населення загалом та трудовикористання зокрема, які б узгоджувалися між собою і сприяли примноженню кількості індивідуального та суспільного здоров'я й поліпшенню використання трудового потенціалу, що вимагає удосконалення і розвитку медико-соціального каркасу території.

5. Сприяти формуванню нового екологічного мислення серед науковців, управлінців, спеціалістів, яке розвивається в останні роки в Україні в рамках наукової школи гармонійного розвитку. У цій науковій школі виокремлюють ноосферну течію, яка свого часу була започаткована всевітньо відомими українськими вченими С.Подолінським (сонячна природа доданої вартості) і В.Вернадським (домінанта розуму, живої речовини у життєдіяльності). Представники цієї школи вважають, що функціонування сучасного суспільства повинно відповідати вимогам екологічних законів (мається на увазі відтворююча основа гармонізації життєдіяльності людини). Професор В.Я. Шевчук вважає, що цього досягнути можна лише при вихованні п'яти головних цілей: соціальної справедливості, економічного прогресу, відтворення навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів і демографічної стабільності [2, с.94].

Серед представників цієї школи, діяльність яких широко відома за межами України, називають Б.В.Буркінського, В.В. Волошина, В.М.Гейця, Б.М.Данилишина, М.І.Долішнього, Л.Г.Руденка, В.М.Степанова, В.М.Трегобчука, С.К.Харічкова та інших вчених. Особливий інтерес викликають роботи М.З. Згуровського, зокрема його праця “Системна методологія передбачення”, в якій автор розглядає новий підхід до побудови сценаріїв майбутніх подій у різних сферах людської діяльності із застосуванням методології якісного та системного аналізу для розробки інноваційної політики держави [2, с.94].

Формування екологічного мислення в Україні відбувається також завдяки появі на зламі століть філософсько-економічних праць українських вчених М.Кисельова і Ф.Канака “Національне буття серед екологічних реалій”, В.Крисаченка “Екологічна культура” та В.Крисаченка і М.Хилька “Екологія, культура, політика”, В.Шевчука, Ю.Саталкіна, Г.Білявського, В.Навроцького, О.Мазуркевича “Гармонія життєвих сил Дніпра” (еколого-духовні нариси) та “Ноосферогенез і гармонійний розвиток”, М.Голубця – “Від біосфери до соціосфери” та “Екосистемологія”, А.Толстоухова та М.Хилька –“Екобезпечний розвиток: пошук стратегем”, які не залишилися непоміченими. Приймаючи ці праці до уваги, в «Національній доповіді України про гармонізацію життєдіяльності суспільства в навколишньому природному середовищі» стверджується, що природно визрілі принципи гармонійного розвитку починають знаходити в Україні все більш широке і різнобічне науково-теоретичне обґрунтування: філософське, екологічне, культурне, інноваційне, духовне. При цьому підкреслюється, що ідеї гармонійного розвитку близькі українському народу в першу чергу природною домінантою з її об'єктивно існуючими екологічними законами гармонізації співіснування суспільства і природи [2, с.93].

Сказане засвідчує про важливість державної підтримки (гранти, публікації наукових досліджень, матеріальні винагороди тощо) у розвитку наукової школи гармонійного розвитку загалом та окремих її представників зокрема.

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що тільки в результаті виконання поставлених завдань можна сподіватися не тільки на поліпшення використання трудового потенціалу, але й на збереження генофонду держави, покращення індивідуального та суспільного здоров'я, продовження тривалості

життя, а в кінцевому рахунку підвищення ефективності розвитку господарського національного комплексу загалом, що сприятиме побудові економічно незалежної держави Україна вже в найближчій перспективі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Войтенко В.П. Здоровье здоровых: Введение в санологию. – К.: Здоровья, 1991. – 248 с.
2. Кундієв Ю.І., Лисюк Н.О., Нагорна А.М., Дегтяренко Г.Є. Стан виробничого травматизму в Україні: Проблеми і шляхи їх вирішення // Охорона здоров'я України. – 2003. - №2. – С.25-29.
3. Національна доповідь України про гармонізацію життєдіяльності суспільства в навколишньому природному середовищі: Спеціальне видання до 5-ої Всеєвропейської конференції Міністрів навколишнього середовища «Довкілля Європи». – К., 2003. - 128 с.
4. Статистичний щорічник України за 2003 рік. – К.: Видавництво «Консультант», 2004. –